

EKSKURSIONIST

Et suvepuhkus oleks vaheldusrikas ja et tutvuda oma kodumaa pealinna ja Mahtra sõja kuulsate paikadega, otsustas Roela 7-kl. kooli VI klass võtta ette ühepäevase ekskursiooni marsruudil Tallinn-Juuru-Mahtra.

Tallinna sõitsime Maardu teed mööda, kus avanes ilus vaade Tallinna lahele, võib näha Pirita kloostrivaremeid. Paljudele meenus Ed. Bornhöhe ajalooline jutustus «Vürst Gabriel ehk Pirita kloostriviimsed päevad». Esimese peatuse tegime kauni «Russalka» mälestussamba lähedal. Kui selgus, et Kadrioru lossi, Eesti NSV Riiklikku Kunstmuuseumi, sisse ei pääse, sest vahetatakse näitust, siirdusime 1714. a. ehitatud Peeter I majja. Opilasi hämmastasid kuulsa Vene impeeriumi valitseja eluruumide vähesus ja suhteline lihtsus, vanaaegne köök ja Peeter I enda valmistatud laevamudel.

Muidugi ei saa Kadriorust lahkuda ilma zooparki külastamata. Siin oli rohkesti mitmesuguseid loomi, keda seni oli ainult pildidelt nähtud ja zooloogiatundides õpitud. Nende haruldaste loomade ja lindude vaatlemine pakkus õpilastele huvi ja keegi ei kiirustanud loomaaiaist lahkuma.

Enne Kadriorust lahkumist tutvusime Ed. Vilde maja-muuseumiga, kus on rohkesti pildimaterjali Ed. Vilde elukohtadest, kaardid tema reiside ja rännuteede kohta, tema teoste esik- ja kordustrukke, Ed. Vildele kuulunud esemeid, töö-kabinett, magamistuba jne. Eriti paelusid õpilaste tähelepanu välja-panekud seoses Ed. Vilde tuntud ajaloolise teosega «Mahtra sõda», sest meie ekskursiooni peaesmärgiks oli selles teoses kirjeldatud sündmuste tegevuspaigaga tutvumine.

Kuna paljud õpilastest viibisid oma vabariigi pealinnas esmakordselt, otsustati põgusalt tutvuda ka Tallinna vanalinnaga. Hetkeks peatusime 1905. a. veriste sündmuste ohvrite mälestusmärgi juures, mis tähistab kohta, kus langesid paljud tööliste huvide eest võitlejad. «Estonia», Eesti NSV Teaduste Akadeemia peahoone, V. Kingissepa nimeline Tallinna Riiklik Akadeemiline Draamateater — see ongi kõik, mida jõudsime Tallinnas vaadata. Oli vaja kiirustada, sest päev hakkas kalduma õhtusse ja Mahtra sõjaväli oli alles nägemata.

Jällegi tükk aega loksumist mööda kõveraid teid. Viimaks ometi hakkasid paistma kahe kiriku tornid, üks sibulatega, teine aga piigina terav. See oligi Juuru kirik, kus pastor Berg pidas jutlust pooltühjale kirikule, sest mehed pidasid kõrtsis sõjanõu. Mahtra pidupäevadeks oli kogu Juuru teinud hoolsalt «tualetti»: värviti planke, tarastati muruplatse ja veeti kirikuaiateedele liiva. Palusime luba ka kiriku seestpoolt vaatamiseks. Lahke vanapapa avaski külgukse ning laskis meid kelderkülma kirikusse. Ta näitas meile ka Juuru kõrtsi varemeid ja pastoraati, kus elas too Mahtra sõja aegne pastor Berg. Tema käest käisid Mahtra mehed Hans Tertsiuse eestvõttel uue seaduse kohta nõu küsimas, Berg aga manitses mehi olema oma isandatele sõnakuulelikud orjad, kannatama ja ootama ning paluma oma issandat.

Kuigi Juurust edasi liikudes pidasime tee-äärseid maju silmas, sõitsime märkamatult mööda restaureeritud Eeru kõrtsist, kus talupojad uurisid uut seadust, pidasid sõjanõu ja «võtsid julgust» enne tegelikku väljaastumist. Tee ääres kõitis meie tähelepanu vana tarastatud kask, mille tüvve on lõigatud rist. See tähistab Adra Mihkli langemiskohta.

Mahtrasse jõudnud ja masina paljude teiste masinate vahele par-

kinud, hämmastas meid rahvahulk, mis ümbritses tiiki ja selle taga asuvat mõisahäärberit, mõisarehte jt. hooned. Esimese hooga pidasime neid päris tõelisteks majadeks ja olime lähemale minnes imestunud, kui need osutusid dekoratsioonideks, mille juures toimus «Mahtra sõja» vabaõhuetenduse proov (külastasime Mahtrat enne juubelpidustusi). Opilased sattusid sellest sõjakast vaatamängust — hobustel kohale sõitvad talumehed teivastega, soldatid püssidega ja hobuse seljas ratsutav Kaarel Karm — vaimustusse ja neid oli raske veenda tulla vaatama ka Mahtra sõja mälestusmärke. Peatusime verepõllule püstitatud mälestusmärgi ees, kus on graniiti raiutud kuupäev 22. veebruar 1859. a. Siis toimus samal kohal verine vaatamäng. Alles siin Verepõllul seistes kerkisid elavalt silme ette Ed. Vilde poolt kirjeldatud sündmused: kuuekümmel küit-hobusel kohale veetud kurnatud vangid, nutvad omaksed, raudade kõlin, soldatid püssidega ja kasakad hobuste seljas, keppide ja viitse virnad, vankrite ratasikud, kõlkakotid ja tohtrid ning pastor Berg. Viimane pidas noomituse- ja karistusejutlust mässajaile, jagas jumala õnnistust eesseisvale verepidule ja pidas matusetalituse veel elavatele inimestele. Siis aga kahelt realt seisvad soldatid ja nende vahel veretanav, mida mööda liikusid või veeti vankriratastel narmasteks pekstud seljaga inimesi. Siin said Aadu Andrei Maht-rast ja Peeter Olander Kaiust 1000 (!) hoopki kadalippu ja jäid elama.

«Etendust vaadates seisis rahvahulk ümberringi kui vall liikuma paigal. Ta oli ehmatuses tardunud. Ei leitud enam jõudu nutmiseks. Hakatuses valatud pisarad olid põskedel jääks külmunud. Pärani aetud silmil, millest ahastav hing keeletult kisendas, tunnista-ti kolemaid, ühtelugu vahelduvaid ja siiski ühesuguseks jäävaid sündmusi... Veri, igal pool veri! Kuidas ta päikese paistel ja lume kumal punas ja auras!... Hulk re-gesid oli linadesse mähitud veriseid inimkehasid täis laotud. Näis, otsekui hakataks siin tapetud loomi müügile viima...» (Ed. Vilde «Mahtra sõda»). Ja kõik see toimus ainult 100 (!) aastat tagasi samal põllul, kus seisab nüüd maitsekalt kujundatud ümbruses mälestusmärk.

Mahtra mõisa enam ei ole. Tema ahervaremeile on kasvanud suured kased ja siin on ka Mahtra sõja 75. aastapäevaks püstitatud mälestussammas. Mahtra sõjaväljale on aga pandud graniitrahn, millesse on raiutud sõja ohvrite nimed. Vabaõhuetenduseks püstitatud kulliside taga on näha vana viinaköögi varemeid, mis asuvad hiljuti puhastatud tiigi lähedal.

«Mis teil siin on, kas kolhoos või sovhoos?» teen ihe kohaliku inimesega juttu. «Kolhoos ikka.» Kui mind huvitas nende kolhoosi nimi, öeldi mulle: «Ikka Mahtra, kuidas siis midagi muud. Ja kui ka oleks antud muu nimi, oleks ta rahva suus ikkagi Mahtra kolhoosiks jäänud.» Neis sõnades on kuulda uhkust. Ja on ka, millele uhke olla — Mahtra ja selle ümbruse mehed on kirjutanud oma verrega ereda lehekülje eesti rahva ajalukku.

Hakkas piserdama vihma ja meie asusime koduteele. Kõigile ekskursioonist osavõtjatele tehti ühesandeks läbi lugeda Ed. Vilde «Mahtra sõda».

A. KUUSEMETS,

Roela 7-kl. kooli õpetaja